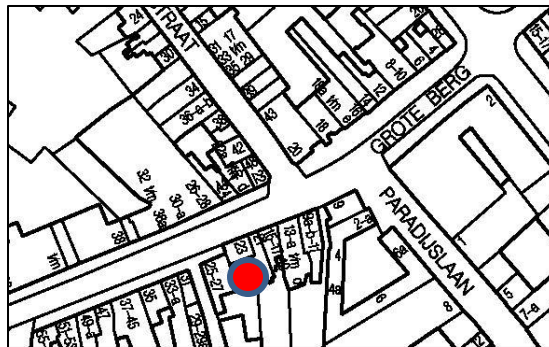

Grote Berg 23

Datum van aanwijzing: 3-2-2009

Kadastrale aanduiding: Eindhoven C 1591

Redengevende omschrijving

Beschrijving

Bedrijfspannd, 18e en 19e eeuw

De Grote Berg is samen met de Kleine Berg een van de belangrijkste doorgaande wegen naar Gestel in de stadswijk De Bergen. Deze straat loopt vanaf het kruispunt met de Kerkstraat (vroeger stond hier de stadspoort Hooge Vonder) tot aan de Hoogstraat, op het punt waar de Kleine en Grote Berg bij elkaar komen. (Hier stond vroeger het Pannenhuis.) De straatnamen Grote en Kleine Berg zien we voor het eerst rond 1740 in de archieven verschijnen. Vóór die tijd was de algemene benaming "Bergh" gebruikelijk. Tot circa 1820 werd het hele gebied van De Bergen hoofdzakelijk als akker- en bouwland gebruikt. Alleen aan de Grote en Kleine Berg stond enige bebouwing. Rond 1820-1830 werden veel nieuwe, voornamelijk eenlaags arbeiderswoningen gebouwd in De Bergen. In het begin van de Grote Berg kwam in 1824 de bouw van een nieuwe marechausseekazerne gereed. Omdat Eindhoven rond 1880 uit zijn voegen was gegroeid, werd het gebied van De Bergen vanaf die tijd volledig gebruikt voor nieuwbouw van woningen.

De Grote Berg is lange tijd een woonstraat voor arbeiders geweest. Vanaf de eerste helft van de twintigste eeuw verschenen er woonhuizen voor rijkere mensen en ook winkelpanden en bedrijfspannen.

Het pand op nummer 23 is een van de panden die er reeds vóór de grootschalige bouw van ca. 1830 stonden. Grote Berg 23 is een tweelaags pand met een lijstgevel. De tweede verdieping is een mezzanino. Het zadeldak is belegd met verbeterde holle pannen. Deze kap ligt evenwijdig aan de straat. De rechterzijgevel is gedeeltelijk zichtbaar. Hier valt de ouderdom van het pand goed op. Er bevinden zich in deze topgevel namelijk boerenvechtwerk, drie getordeerde muurankers en een dichtgemetseld luchtgat.

In 2001 werd, onder leiding van bouwhistoricus Jan van der Hoeve uit Utrecht, een bouwhistorische verkenning in het pand uitgevoerd. Hierbij kon de ouderdom van het pand slechts bij benadering worden vastgesteld, omdat de kap alleen door een klein luik boven in een kast kon worden bekeken. In de dekbalk van het schaargebint kon een gehakt telmerk, de Romeinse letter II, worden ontdekt. Waarschijnlijk zijn er nog meer aanwezig, maar vanwege het slechte zicht konden die niet worden opgemerkt. De dekbalk en de korbeels zijn vervaardigd van eikenhout, het nokstijlgebint van de kap is tijdens een verbouwing in het verleden vervangen door een nieuwe constructie. Na inventarisatie lijkt het hier te gaan om een pand uit de tweede helft van de 18e eeuw. Gedeeltelijk in de linker binnenmuur van de zolderverdieping is een samenstel van balken aangetroffen, die sterk doet denken aan een zogenaamd strijkspant. Dat is een kapegebint, dat tegen de (top)gevel of een tussenmuur is gebouwd en meestal het einde van de constructie markeert. In dit geval de scheidingmuur tussen het café en het buurpand op nummer 21. De weinige historische kapconstructies in Eindhoven hadden echter geen van alle een strijkspant. Het hier gedeeltelijk in de tussenmuur verwerkte spant is dus mogelijk een onderdeel geweest van een langere kap. De tussenmuur is vermoedelijk sinds 1853 aanwezig, omdat toen van de linkerkant van het pand, inclusief een grote achterbouw, een zelfstandig

Gemeentelijk monument

woonhuis werd gemaakt.

In 1716 werd Corstiaen van den Wildenberg eigenaar van twee huisjes. In 1738 verkocht hij zijn bezit, inclusief een slagkamer, dat toen de naam Het Borgerhout droeg. Mogelijk is in de tijd dat Van den Wildenberg er woonde het huis Het Borgerhout nieuwgebouwd.

Van 1758 tot 1859 is de familie Smits eigenaar van dit pand geweest. In 1832 wordt het in het kadaster omschreven als huis, kolfbaan en erf. De kolfbaan lag achter het linkerdeel van het pand. Maria Smits, de echtgenote van kostschoolhouder Hermanus Boex, is ook een tijdje eigenaresse geweest van dit pand. Het kadaster legde in 1853 vast, dat het perceel oppervlak waarop het pand stond, door een opsplitsing meer dan gehalveerd was. Na die splitsing werd nummer 23 alleen nog als woonhuis of café gebruikt. In 1855 kwam het pand, dat toen de naam Burgerhout droeg, bestaande uit twee woningen met een beugelbaan in het bezit van Wilhelmina Smits en Franciscus van Leersum, directeur der brievenposterij in Eindhoven. Tussen 1859 en 1875 was Wilhelmus de Werd eigenaar van het pand. Hij was provinciaal opzichter van Waterstaat. (Kadaster)

In 1875 werd het pand aangekocht door meesterbakker Johannes Goedmakers. Achter het pand was in 1853 een kleine aanbouw gezet, die vermoedelijk als bakinrichting heeft gediend. In 1886 omschreef het kadaster het geheel als een bakkerij. In 1894 werd broodbakker Petrus Caris mede-eigenaar en rond 1905 werd Petrus nog als de enige eigenaar van de bakkerij vermeld. Het pand is in 1922 van eigenaar gewisseld. Koopman Josephus Blatter uit Horst werd de nieuwe eigenaar. In 1925/1926 liet Blatter een deel van de bakkerij transformeren tot een winkel in dameshoeden, die door de gezusters Blatter werd geëxploiteerd. Er werden nieuwe vensters aangebracht en het uiterlijk van de gevel liet hij veranderen door het 'cementer' van de voorgevel. Momenteel is de huidige pui van het pand nog identiek aan de situatie zoals deze in 1925/1926 werd gecreëerd.

In 1970/1971 werd het pand op verzoek van A.J.M. Swinkels tot bar verbouwd. Het pand is daarna voortdurend als café in gebruik geweest, want in 1991 lezen we dat de naam van het café Big Apple luidde. Tot en met 1999 was hier het poolcafé Two Nice te vinden en in februari 2000 werd het pand, zoals al eerder vermeld, witgeschilderd en heeft dance-café BMF zich hier gevestigd. In 2003 werd de naam Cantina en tegenwoordig is de naam Nargile.

Bronnen en aanvullende informatie:

J. van der Hoeve, bouwhistorische verkenning, 2001.
RHCE, administratief archief Eindhoven 1811-1919, inv.nr. 978.
Gemeente Eindhoven, bouwvergunningenarchief

Eiken dekbalk en korbeels met houten pen-gatverbindingen strijkspant in de muur tussen de nrs. 21 en 23 getordeerd muuranker

Matrix waardestelling gemeentelijke monumenten Eindhoven

Adres: Grote Berg 23
Typering: Bedrijfspannd

Noemer motivering score

SCHOONHEID:

• **Architectonische/ Kunstzinnige waarde:**

Historische esthetica
Ontwerpdoctrine
Vormtaal, expressie
Toegepaste kunst Indifferent

• **Authenticiteit:**

Gaafheid, oorspronkelijk karakter
Hedendaagse belevingswaarde Uit verschillende elementen is de bouwgeschiedenis van het pand afleesbaar.

• **Context:**

Ruimtelijke – en/of ensemblewerking Het pand draagt bij aan een gevarieerd en levendig straatbeeld.

Gemeentelijk monument

WETENSCHAPPELIJKE BETEKENIS

- **Architectonische waarde:**

Architectuur- of kunsthistorische betekenis

Bijzondere constructie

- **Zeldzaamheid:**

Typologische zeldzaamheid

Ecologische zeldzaamheid

- **Archeologische betekenis Het gebied De Bergen behoort tot het archeologische attentiegebied van Eindhoven.**

- **Stedenbouwkundige en landschappelijke markerings:**

Stedenbouwkundige en/of geografische betekenis

CULTUURHISTORISCHE WAARDE

- **Stadshistorische betekenis:**

Herkenbaarheid van de historische ontwikkeling van de stad:

sociaal, economisch, bestuurlijk, religieus, cultureel etc.,

verhaal van de plek Het pand is momenteel het oudste in de wijk De Bergen.

Het heeft een lange geschiedenis, die verbonden is met de sociaaleconomische ontwikkeling van de stad.

- **Architectonische betekenis:**

Representatief voor een bepaalde bouwtrant/type of techniek of werk van een belangrijk architect of kunstenaar De zijgevel van het pand vertoont veel kenmerken van gebouwen uit de 17e en 18e eeuw: boerenvechtingen, een rondvenster op de zolderverdieping en getordeerde muurankers. Als type heeft het nog de uitstraling van de kleinschalige bouwtrant uit de 18e en 19e eeuw.

- **Context:**

Historische samenhang met andere objecten De rij panden Grote Berg 9-23 vormen een ensemble doordat ze duidelijk afwijken van de rooilijn van de overige panden aan deze zijde van de straat.

- **Stedenbouwkundige en landschappelijke markerings:**

Herkenbaarheid van stedenbouwkundige ontwikkelingen en landschappelijke patronen Het pand draagt bij aan de herkenbaarheid van de historische stedenbouwkundige structuur.